

NAPOLEON BONAPARTE (1769-1821)

Campania din Rusia, 1812

La 15 mai 1768 Republica Genova vindea regelui Franței drepturile asupra insulei Corsica. În luna august a aceluiași an, Ludovic al XV-lea proclamă alipirea insulei la Franța ; corsicanii își exprimă vehement protestul și, sub conducerea lui Pasquale Paoli, conducătorul insulei, se vor opune soldaților francezi, dar vor fi înfrânți în bătălia de la Ponte Nuovo.

Aceasta se întâmplă în luna mai a anului 1769, cu trei luni înainte ca Napoleon Bonaparte să vadă lumina zilei la Ajaccio într-o familie de mici nobili corsicani. Mai târziu va spune: "M-am născut în vremea când patria mea pierdea".

La vârsta de nou ani și opt luni Napoleon va fi înscris ca bursier la Școala Militară din Brienne le Chateau. Încă de mic se va distanța de colegii săi atât prin apartenența sa insulară cât și prin starea sa materială. Într-o scrisoare adresată tatălui său el arăta că dacă nu i se pot asigura mijloacele de a se susține în mod onorabil, ar fi mai bine să fie readus acasă. "Prefer să fiu primul muncitor într-o fabrică decât artistul disprețuit într-o academie". În scrisoarea citată a tânărului de 13 ani este cuprins sentimentul acelei mândrii care nu îl va părăsi toată viața.

Elevul Bonaparte al Școlii Militare din Brienne va fi selecționat cu scopul de a obține o pregătire superioară la Școala Militară din Paris. În scurtă vreme se va afirma ca primul matematician din școală. Profesorii săi îi prevedeau un viitor strălucit: "Corsican ca naționalitate și caracter va ajunge departe dacă împrejurările îl vor favoriza". Va părăsi școala cu gradul de sublocotenent de artilerie. Cu regimentul la care fusese repartizat va face diferite manevre prin Franța meridională. În această perioadă îl va citi pe Plutarh, Platon, Cicero, Herodot, precum și Montesquieu, Voltaire, Rousseau. Napoleon l-a simpatizat pe Jean Jaques Rousseau, i-a apreciat ideile, dar nu i-a fost discipol niciodată, reproșându-i sever că promite oamenilor o fericire irealizabilă.

Cu ideile iluminiștilor va întâmpina Revoluția Franceză din anul 1789, declarându-se de acord cu principiile promovate de aceasta. Aprobă cu entuziasm decretele din 4 august 1789 ale Adunării Naționale Constituante care aboleau vechiul regim, deoarece dispărea și decretul din 1780 al contelui de Segur, ministrul de război din aceea vreme, decret ce limita accesul micii nobilimi doar la grade inferioare. La 14 iulie 1791 în Paris, pe Champ de Mars, alături de regimentul său, va jura "să apere patria contra dușmanilor din afară și dinăuntru " și "să nu asculte decât de ordinele Adunării Naționale " . Între 1791 și 1793 va promova în Corsica ideile revoluției, văzând în acestea o modalitate de a realiza independența insulei sale natale. În urma unor conflicte avute cu generalul Paoli, reântors din exil, Napoleon va părăsi Corsica îndreptându-se spre Franța.

Revenirea în Franța are loc în momente de maximă tensiune când, după ghilotinarea girondinilor, Franța era guvernată de montagnarzi, în frunte cu Maximillien Robespierre.

Rampa de lansare a lui Napoleon va fi orașul Toulon. În noaptea de 27 spre 28 august 1793 forțele contrarevoluționare răsculate deschid porțile orașului englezilor. Revoluționarii vor institui un asediu care se dovedește inefficient. Napoleon va fi numit comandantul artileriei asediatorilor.

Planurile lui fiind apreciate, Napoleon primește mână liberă pentru a le aplica, acest lucru ducând la 17 decembrie la cedarea orașului de către trupele engleze. Aici începe cariera militar a lui

Napoleon, acesta fiind numit în decembrie 1793 general de brigadă. În vara lui 1794 are loc căderea lui Robespierre iar generalul Bonaparte este arestat fiind suspectat de legături cu acesta. Va fi achitat dar va fi totuși marginalizat. Îl vor readuce în scena evenimentele de la 13 Vendémiaire (5 octombrie 1795) , când se va face extrem de util Directoratului (noua formulă de guvernare instaurată la 27 august 1795), prin reprimarea unei revolte monarhiste în Paris.

La sfârșitul lui octombrie va prelua de la Barras funcția de comandant al armatei din interior. La 2 martie 1796 primește comanda armatei din Italia. Urmează o campanie fulgerătoare contra Piemontului și Imperiului Habsburgic pe care le învinge și le impune pacea semnată la 17 octombrie 1797 la Campo Formio, după care vine rândul Republicii Venețiene să fie învinsă.

Directoratul îi propune lui Bonaparte o nouă expediție în Irlanda, pe care acesta însă o refuză. Campania se va termina în august 1798 cu un eșec. Atunci Directoratul și acordă comanda campaniei din Egipt. Flota sa va fi distrusă la Abukir, la 1 august 1798, de către amiralul Horatio Nelson. Francezii pierd stăpânirea Mediteranei, iar armata din Egipt devine prizoniera cuceririlor ei. Cu toate acestea, Napoleon organizează Egiptul și îi bate pe turci în Siria. Bonaparte se va întoarce la Paris la începutul lui octombrie 1799. După ce își asigură sprijinul majorității Directoratului și a Consiliului Bătrânilor, Napoleon va întreprinde la 19 Brumar (10 noiembrie) o lovitură de stat împotriva Consiliului Celor Cinci Sute.

Bonaparte, devenit Prim consul, va impune țării o constituție autoritară. Urmează a doua campanie în Italia care se încheie cu pacea de la Lunéville din anul 1801. Un an mai târziu va fi ales printr-un plebiscit consul pe viață. După doi ani, la 18 mai 1804, Senatul îl va proclama pe Napoleon Bonaparte ca Împărat al francezilor.

Devenit Napoleon I, instituie ca formă de guvernare monarhia constituțională ereditară și realizează o serie de reforme. Între timp războiul cuprinde o bună parte din imperiu ; Napoleon îi va învinge în 1805 la Austerlitz pe austrieci și ruși, iar în 1806, la Jena, pe prusacii lui Frederick II, acesta rămânând doar cu Prusia Orientală. Urmează blocada continentală împotriva englezilor (înterzicerea comerțului dintre statele europene și Anglia) și după tratatul de la Tilsit din 1807, tratat de alianță între Rusia și Franța prin care Rusia se angaja să respecte blocada, Napoleon se va consacra edificării marelui Imperiu francez ; va porni un nou război contra Spaniei (1808-1814) cu scopul de a impune acesteia respectarea blocadei. Pe de altă parte, Rusia, având nevoie de mărfurile engleze va încălca această blocadă. Ca represalii, Napoleon va anexa la imperiu ducatul de Oldenburg, al cărui suveran se înrudea îndeaproape cu țarul Alexandru. Din acest moment atât Rusia cât și Franța se vor pregăti de război.

Revoluțiile burgheze din Anglia, America de Nord și mai ales din Franța au avut un impact deosebit asupra popoarelor aflate sub dominația celor trei mari imperii: Țarist, Otoman și Habsburgic. Țările române se găseau sub dominația Imperiului Otoman Moldova și Țara Românească sau erau anexate Imperiului Habsburgic (Transilvania). În anul 1787 Imperiul Țarist încorporează teritoriul dintre Bug și Nistru, ajungând pentru prima dată la granița cu Moldova, iar tratatul ruso-turc încheiat la Iași în ianuarie 1792 preciza că Nistrul va forma linia de demarcație dintre imperiile otoman și rusesc.

Răspândirea ideilor revoluției franceze în întreaga Europă și răsturnările spectaculoase de valori aduse prin războaiele napoloniene contribuie la intensificarea luptei pentru independență a popoarelor din sud-estul european. În acest context, marcat de acțiunile antiotomane ale grecilor și sârbilor, se nasc noi speranțe de eliberare națională în rândul principatelor române. Românii vor adresa memorii atât puterilor antiotomane din jur cât și lui Napoleon așteptând de la acesta atât sprijin pentru eliberarea de sub suzeranitatea otomană cât și pentru unirea Moldovei și Țării Românești.

În 1806 izbucnește un nou război ruso-turc pentru supremația în Marea Neagră, în acest război luând parte alături de armatele ruse și unități militare românești. Adresându-se divanelor celor două țări românești, țarul Alexandru declara că le va păzi de toate relele care amenință pământul lor. Vagile promisiuni erau însămenite să justifice ocuparea principatelor române, pe care le-a folosit ca bază economică a războiului. În plus, în tratatul de la Tilsit Napoleon și Alexandru cădeau de acord ca în cazul în care în războiul ruso-turc Poarta nu va accepta mediația Franței, cele două guverne să acționeze împreună asupra ei, anexându-și toate provinciile Imperiului Otoman din Europa. La întvederea de la Erfurt din septembrie 1808, Napoleon și-a dat consimțământul ca după încheierea păcii Imperiul Țarist să cuprindă Moldova și Muntenia. În articolul cinci al acordului franco-rus se arăta: "Înaltele părți contractante se angajează să considere drept condiție absolută a păcii cu Anglia ca ea să recunoască Finlanda, Țara Românească și Moldova ca făcând parte din Imperiul Rus". În articolul opt se prevedea: « Împăratul Napoleon recunoaște numita reunire și hotarele Imperiului Rus în această parte extinse până la Dunăre ».

Apogeul imperiului napoleonean este atins în anii 1810-1811, dar tot acum începe și declinul său. Blocada continentală istovește serios Anglia, dar aplicarea ei stârnește greutăți din ce în ce mai mari. Relațiile dintre Franța și Rusia se vor înrăutăți și mai mult: dacă în 1789 francezii vor fi fost văzuți ca un popor dornic de libertate, în mai puțin de douăzeci de ani situația este complet inversată - pe de o parte Napoleon se consideră suveranul Europei, iar pe de altă parte Alexandru prezintă ca un eliberator al popoarelor. Cei doi sunt de acord să restaureze Polonia, dar fiecare se gândește să o facă în beneficiul său. Pentru Napoleon, marele ducat al Varșoviei este un avanpost de unde poate să amenințe, dar în același timp să se apere și de aceea marele ducat nu poate fi obiect de negociere.

În primele luni ale anului 1812, apariția unui război între cele două imperii fiind din ce în ce mai evident, Alexandru a cerut urgentarea păcii cu Turcia pentru a nu fi confruntat cu un război pe două fronturi. Rusia va accepta astfel Prutul ca graniță între cele două imperii, semnând cu Turcia la 28 mai 1812 pacea de la București.

Pentru protecția frontierei estice a imperiului, la începutul anului 1811 Napoleon avea numai 50 000 de oameni în ducatul Varșoviei și aproximativ 45 000 în garnizoanele din Germania. Rușii puteau conta pe o armată de 240 000 de oameni, iar Alexandru se gândea și la ajutorul polonezilor, care laolaltă cu cei 50 000 de prusaci i-ar fi permis să avanseze spre Oder fără prea mari dificultăți. Acest plan a fost respins atunci când polonezii au refuzat să i se alătore lui Alexandru, în ciuda asigurărilor date de acesta privind refacerea Poloniei; cu toate acestea Napoleon a rămas în alertă în vara lui 1811, și plănua încă din august al acestui an să înceapă campania din Rusia în iunie 1812.

În decembrie 1811 Napoleon avea asigurat sprijinul Austriei; de asemenea, prin tratatul semnat în februarie 1812 între Napoleon și regele Frederick al Prusiei, acesta din urmă se declara de acord cu traversarea țării sale de către Marea Armată franceză, se obliga să furnizeze provizii armatei și să îi trimită lui Napoleon câteva contingente de soldați. Napoleon se baza de asemenea pe sprijin din partea Imperiului Otoman, cu care Rusia se afla în război în anul 1812, dar semnarea acordului de pace de la București anula aceste speranțe. Napoleon și-a îndreptat gândurile și spre Suedia condusă de Bernadotte, fost ministru de război în vremea directoratului, ales în august 1810 ca principe moștenitor al Suediei; dar ofensându-l pe Bernadotte prin ocuparea Pomeraniei Suedeze în ianuarie 1812, acesta a realizat un tratat de neagresiune cu Rusia în aprilie 1812.

Spre sfârșitul lui februarie 1812 diferite părți din Grand Armee s-au îndreptat spre frontiera dintre Prusia Orientală și Rusia, situată pe râul Niemen, unde vor ajunge în iunie.

Invadarea Rusiei a început la 24 iunie 1812, când armata franceză a primit ordin să traverseze râul Niemen. În campania din 1812 Napoleon a avut sub comandă una din cele mai mari forțe pe care le-a văzut vreodată Europa. Această armată număra 453 000 de soldați la trecerea Niemenului, ulterior adăugându-li-se alții, astfel că aproximativ 612 000 de oameni s-au aflat în Rusia în timpul campaniei. Dintre aceștia mai puțin de 200 000 erau francezi, ceilalți fiind contingente italiene, germane sau belgiene provenind din teritoriile supuse, sau aliați - Prusia și Austria contribuiau fiecare cu câte 30 000 de soldați. Contingentele care nu erau alcătuite din francezi erau destinate scopurilor secundare; vârful de atac al invaziei fiind alcătuit numai din trupe franceze.

Napoleon și-a împărțit forțele în mai multe armate. Armata principală, aflată sub comanda sa, era protejată de încă două armate auxiliare destinate să apere flancurile și spatele armatei principale. Armata comandată de Napoleon cuprindea 227 000 de oameni ; flancul drept se afla sub comanda lui Eughe ; extrema dreaptă se afla sub comanda lui J(ame iar ariergarda era asigurată de de contingentul austriac condus de Karl Schwarzenberg ; pe extrema stângă erau Macdonald și Yorck cu un contingent pruso-polon de 40 000 de soldați. De cealaltă parte, armata rusă era alcătuită din 118 000 de soldați aflați sub comanda lui Barclay de Tolly, încă 40 000 sub comanda lui A.P. Tormasov și câteva mii de cazaci aflați în spatele râului Bug ; în nord Wittgenstein se îndrepta spre Dvina cu 25 000 de oameni (o bună parte din ofițerii superiori ruși era de origine germană, mai ales prusaci, și franceză).

Totuși din cauza forței superioare a lui Napoleon rușii se vor retrage. Ajuns la Vilnius (Vilna) în 28 iunie 1812 Napoleon se va îndrepta spre Vitebsk, având de gând să împartă armata rusă în două ; manevra eșuează iar Napoleon se îndreaptă spre sud-est. La 16 august are loc bătălia de la Smolensk, între Napoleon și Barclay. Napoleon îl va învinge pe Barclay și se va opri la Smolensk de unde va chema întăriri din Franța. Între timp Wittgenstein va fi înfrânt în bătălia de la Polotk iar Schwarzenberg va câștiga bătălia de la Gorodecino.

Napoleon se va îndrepta spre Moscova, dar la 17 august Barclay este înlocuit cu veteranul Kutuzov și noul comandant al forțelor rusești decide să nu abandoneze orașul ; francezii ajung în fața pozițiilor deținute de Kutuzov în jurul satului Borodino la 5 septembrie 1812. Ziua următoare este dedicată pregătirii armatelor și cercetării terenului. Bătălia efectivă are loc pe 7 septembrie ; rușii învinși se retrag înspre râul Nara iar Napoleon va intra în Moscova la 14 septembrie. Ajuns aici, Napoleon nădăjduiește să-l constrângă pe țar să încheie pacea. Dar Alexandru se identifică cu poporul său - nici o pace nu este posibilă cât timp străinii încalcă pământul Rusiei. Napoleon ezită între a continua războiul cu trupele ce și rămăseseră, sau a se retrage. În ambele cazuri, amenințarea venea nu numai de la rușii lui Kutuzov dar și de la iarna care se apropia, trupele franceze neavând mijloacele de a-i rezista.

În aceste condiții Napoleon decide de-abia la 19 octombrie să se retragă, îndreptându-se spre apus. Prima intenție a lui Napoleon a fost de a se îndrepta spre Kaluga spre a face un lung ocol pentru a se aproviziona dintr-un teritoriu nepustiit, dar Kutuzov și închide calea la Maloiaroslaveț în 24 octombrie 1812 și îl determină să se retragă pe cel mai scurt drum, efectivele armatei ne mai fiind suficiente pentru a da fără riscuri o bătălie - în acest noiembrie forțele lui Napoleon scăzuseră la 55 000 de soldați. La 6 noiembrie prima furtună de zăpadă surprinde armata franceză, fiind urmată de geruri teribile și crivăț. Rușii înconjoară coloanele înfometate. Trebuie date lupte deznădăjduite la Krasnoe și la Berezina pentru ca francezii să-și croiască o cale. Mai mult de atât, la 5 decembrie Napoleon părăsește armata din Rusia pentru a fi prezent în Franța, unde complotul generalului Malet a dezvăluit cât de fragil era regimul imperial, cât de puțin pregătit era pentru a

rezista la eșecuri. Când rămășițele armatei trec din nou peste Niemen, la 31 decembrie, nu mai sunt decât vreo 20 000 de oameni.

Înfrângerea lui Napoleon în Rusia a avut loc din mai multe cauze, una dintre ele fiind subestimarea adversarului - Napoleon se aștepta ca întreaga campanie să dureze 30 de zile. Un alt eșec al lui Napoleon l-a constituit slaba organizare a transportului de provizii spre Marea Armată, aceasta suferind de foame și boli, mai ales în timpul retragerii. Prevăzând o campanie fulger, Napoleon nu a ținut cont de iarna rusească, aceasta luându-l prin surprindere și decimând și mai mult numărul trupelor franceze

După insuccesul campaniei din Rusia a urmat înfrângerea suferită în campania din Germania din 1813. Franța este înfrântă iar Napoleon abdică la 6 aprilie 1814 și este exilat pe insula Elba. Napoleon se va reîntoarce în Franța în mai 1815 guvernând Franța timp de 100 de zile.

Pierzând bătălia de la Waterloo (18 iunie 1815) Napoleon va abdica pentru a doua oară la 22 iunie, fiind exilat pe insula Sfânta Elena unde va muri la 5 mai 1821. Rămășițele sale vor fi readuse în Franța în 1840 și vor fi depuse în Domul Invalizilor din Paris.

Bibliografie :

1. Jaques Maudelaine - Istoria Franței (volumul 2) ;
2. Magazin Istoric - nr. 10/1969, nr 11/1969 ;
3. Mircea Mușat ; Ion Ardeleanu - De la statul geto- dac la statul român unitar ;
4. Enciclopediae Brittanica ;
5. Le petit Larousse en couleurs, 1995.